Gheorghe MOLDOVANU

POLITICĂ, PLANIFICARE ŞI AMENAJARE LINGVISTICĂ

Les organismes de décisions confrontés aux diverses questions de politiques linguistiques de même que tous ceux qui se proposent de traiter de ces questions se heurtent inévitablement à des problèmes de terminologie, à commencer par celui qui concerne les relations entre politique linguistique, planification linguistique et aménagement linguistique. Ces trois termes, pourtant reconnus comme ayant un sens très proche, peuvent de moins en moins être considérés comme tels, si l'on se réfère au contenu de différentes publications. La tendance qui prévaut actuellement consiste apparemment à utiliser le concept de politique linguistique comme hyperonyme par rapport aux deux autres. Quoi qu'il en soi, la littérature relativement abondante concernant la gestion des situations plurilingues montre à l'évidence la nécessité de faire une distinction utile entre les concepts sus-mentionnés. C'est bien ce que cet article se propose de faire.

Dacă pornim de la ideea „*dublei determinări"* (Guespin, Marcellesi, 1986), conform căreia orice societate umană este o societate lingvistică, iar orice activitate lingvistică este o activitate socială, devine clar că politica lingvistică este omniprezentă „pour englober tous les faits de langage où l'action de la société revêt la forme politique" (op. cit, p. 9). Această afirmaţie este cu atât mai actuală, cu cât, la începutul mileniului al III-lea, există numeroase motive care au readus în centrul atenţiei factorilor de decizie, cercetătorilor, societăţii civile în ansamblu problematica legată de politica lingvistică. Printre ele se numără şi emergenţa noilor state, migraţiunea, plurilingvismul majorităţii statelor din lume (inclusiv din Europa), problemele legate de minorităţile lingvistice, mondializarea, funcţionarea instanţelor supranaţionale etc. În consecinţă, volumul textelor produse şi difuzate privind problematica în cauză creşte simţitor.

Întrucât în literatura de specialitate nu există unanimitate în privinţa utilizării noţiunilor şi termenilor de *politică lingvistică*, *planificare lingvistică* şi *amenajare*[1] *lingvistică,* vom încerca să facem aici unele distincţii utile între conceptele şi termenii anunţaţi în titlu, evitând dezbaterile privind definiţiile acestor concepte.

Termenul *planificare lingvistică* (*language planning*) a fost introdus în circuitul lingvistic de Einar Haugen cu ocazia prezentării activităţilor de standardizare lingvistică efectuate în Norvegia (Haugen, 1959). Echivalentul său francez *planification linguistique* se folosea cu acelaşi sens în acea perioadă: el desemna totalitatea măsurilor luate de stat în vederea standardizării şi utilizării codului lingvistic.

Spre sfârşitul anilor '60, noţiunea de *planificare lingvistică* se lărgeşte; ea se foloseşte din ce în ce mai frecvent pentru a descrie orice intervenţie din exterior asupra limbilor în vederea reglementării problemelor de natură sociolingvistică (Rubin, Jernudd, 1971; Das Gupta, Jernudd, 1975; Fishman, 1977).

În evoluţia ulterioară a noţiunii de *planificare lingvistică* se observă două tendinţe, într-un anumit fel, opuse: pe de o parte, tendinţa de extindere a ariei sale de utilizare (a se confrunta cu sensul iniţial de „standardizare a codului lingvistic"), pe de altă parte, tendinţa de a deveni mai concretă. Astfel, H. Kloss propune o tipologie a *planificării lingvistice* în funcţie de aspectul limbii care constituie obiectul intervenţiei sociolingvistice. În acest scop, Kloss introduce

BDD-A20865 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:10 UTC)

noţiunile de *planificare a corpusului limbii (corpus planning*) şi *planificare a statutului limbii (status planning). Planificarea corpusului* afectează natura propriu-zisă a limbii, în timp ce *planificarea statutului* vizează statutul social al unei limbi în raport cu altele (Kloss, 1969, 81)[2].

Paralel cu aceasta, îşi croieşte calea noţiunea de *politică lingvistică.* Ea apare aproximativ în aceeaşi perioadă sub denumirea de *language policy* în sociolingvistica engleză (Fishman, 1971*)*, *politica linguistica* – în circuitul sociolingvistic din Spania (Ninyoles, 1975*), Sprach(en) politik* – în Germania (Glück, 1981), iar în literatura francofonă de specialitate se utilizează termenul *politique linguistique.*

Analiza comparativă a definiţiilor noţiunilor *de politică lingvistică* şi *planificare lingvistică* propuse de diferiţi lingvişti permite să constatăm existenţa unor relaţii de subordonare între ele. Astfel, în opinia lui J. Fishman, planificarea lingvistică nu este altceva decât aplicarea în practică a politicii lingvistice (Fishman, 1971). Definiţiile propuse ceva mai târziu de autorii menţionaţi *supra* nu se deosebesc practic cu nimic de această viziune.

După cum se vede, o dată cu extinderea sensului termenului *planificare lingvistică* şi introducerea în circuitul lingvistic a termenului *politică lingvistică* apare necesitatea delimitării acestora. Dihotomia *politică lingvistică/planificare lingvistică* devine tot mai evidentă. Lingvistul francez P. E. Laporte, spre exemplu, asociază *politica lingvistică* unui cadru juridic, iar *planificarea lingvistică* totalităţii acţiunilor ce au drept scop precizarea şi atribuirea unui anumit statut uneia sau mai multor limbi (Laporte, 1994). Pentru L. J. Calvet *politica lingvistică* este „l'intervention sur les langues et sur les relations entre les langues dans le cadre des Etats (…) mieux, un ensemble de choix conscients concernant les rapports entre langue(s) et vie sociale" (Calvet, 1996, 111), iar *planificarea lingvistică* se defineşte ca „la mise en pratique concrète d'une politique linguistique, le passage à l'acte en quelque sorte" (ibidem).

Între timp, paralel cu *politica lingvistică* şi *planificarea lingvistică* apar şi alţi termeni pentru denumirea aceloraşi fenomene. În sociolingvistica catalană, de exemplu, s-a recurs la termenul *normalizare* (*normalisation*) pentru a se insista asupra necesităţii revenirii la starea normală de utilizare a limbii catalane în diverse domenii ale vieţii sociale. Termenul *normalizare* apare în special atunci când se compară aşa-numitele situaţii de substituire/asimilare lingvistică (Aracil, 1982) şi cele de diglosie (Ferguson, 1959).

În Canada (mai ales în Québec), termenul *language planning* este tradus iniţial prin *planification linguistique*, însă la insistenţa lingvistului J.C. Corbeil, care a participat activ la redactarea textului **Cartei limbii franceze** (1977) şi la elaborarea unui plan de acţiuni în domeniul planificării lingvistice, termenul *planification linguistique* este înlocuit în anii '70 cu termenul *amenajare lingvistică* (*aménagement linguistique*) (Corbeil, 1977; 1980).

În opinia lingviştilor canadieni, înlocuirea termenului *planification linguistique* cu termenul *aménagement linguistique* nu este deloc întâmplătoare. În primul rând, după cum consideră aceştia, conceptul *aménagement linguistique* nu face referinţă doar la intervenţia planificată a statului şi nu doar la intervenţia din exterior. În al doilea rând, el are menirea să promoveze o viziune mai largă cu privire la *planificarea lingvistică* decât viziunea existentă. Conform opiniei lor, orice acţiune de *planificare lingvistică* se înscrie în cadrul concurenţei forţelor sociale care modifică obiectivele membrilor unei comunităţi şi condiţionează în cele din urmă reuşita intervenţiei sociolingvistice (Loubier, 2003).

Avantajul acestei concepţii constă în conştientizarea şi

BDD-A20865 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:10 UTC)

promovarea ideii că *planificarea lingvistică* nu se reduce doar la intervenţia sociolingvistică conştientă şi voluntară a anumitor actori sociali, dar că ea include şi componenta sociolingvistică de autoreglare care rezultă din practica socială (instituţională şi individuală). În această ordine de idei, C. Loubier propune următoarea definiţie a noţiunii de *amenajare lingvistică*: „l'aménagement linguistique… peut couvrir l'ensemble de ces composantes: organisation des situations sociolinguistiques qui résulte de l'autorégulation et de la régulation externe de l'usage des langues au sein d'un espace social donné" (ibidem, p. 4)

Deşi concepţia lingviştilor din Québec este tentantă, ea creează confuzie în terminologia sociolingvistică. Astfel, dacă iniţial termenii *planificare lingvistică* şi *amenajare lingvistică* erau sinonime, începând cu anii '70 termenul *amenajare lingvistică* a cunoscut o extensiune de sens atât de importantă, încât a început să acopere întreg domeniul de acţiuni asupra limbilor[3].

Pentru a ieşi din acest impas, s-ar putea recurge la următoarea soluţie: să se păstreze termenul de *amenajare lingvistică*, atribuindu-i-se un sens mai îngust decât sensul lui iniţial (acel de sinonim al termenului *planificare lingvistică*). În accepţiunea sa nouă, el ar putea fi utilizat pentru a desemna orice intervenţie asupra corpusului limbii în sensul conferit acestuia din urmă de Kloss (standardizare, normalizare, îmbogăţire lexicală, terminologie etc.).

Menţionăm, în fine, că unii sociolingvişti francezi (mai ales de la Universitatea din Rouen) utilizează în locul termenilor *amenajare lingvistică*, *planificare lingvistică* şi chiar *politică lingvistică* termenul generic *glotopolitică*, pe care îl definesc ca „toute action de gestion de l'interaction langagière où intervient la société" (**Problèmes de glottopolitique**, 1985). În această accepţiune termenul *glotopolitica* este mai degrabă sinonim cu termenul *politica lingvistică*.

Aşadar, dintre noţiunile de *politică lingvistică*, *planificare lingvistică* şi *amenajare lingvistică* cea mai largă este noţiunea de *politică lingvistică,* deşi ea a apărut ceva mai târziu decât conceptul de *planificare lingvistică. Politica lingvistică* constă în luarea deciziilor majore în vederea orientării şi reglementării utilizării în comunicarea pe teritoriul unui stat (nivel naţional) sau în comunicarea între diferite state (nivel supranaţional) a uneia sau mai multor limbi. *Planificarea lingvistică* constă în determinarea cu precizie a modalităţilor şi termenelor de realizare a obiectivelor stabilite de *politica lingvistică* în funcţie de realităţile concrete şi resursele economice şi umane disponibile.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. ARACIL, Lluis V. *Papers de sociolinguistica*, Barcelone, La Magrana, 1982.

2. CALVET, L. J. *La sociolinguistique*, Paris, PUF, 1996.

3. CHAUDENSON, R. *Politique et aménagement linguistiques. Des concepts revisités à la lumière de quelques expériences*. In: Les politiques linguistiques, Mythes et réalités, Monréal, AUPELF/UREF, 1996, p. 115-126.

4. CORBEIL, J.C. *Pincipes sociolinguistiques et linguistiques de la Charte de la langue française*, Moncton, 1977.

5. CORBEIL, J.C. *L'aménagement linguistique du Québec*, Monréal: Guerin, 1980.

6. DAOUST, D., MAURAIS, J. *L'aménagement linguistique*. In: Maurais, J. (ed.), *Politique et aménagement linguistique*, Paris: Le Robert and Québec: Conseil de la langue française, 1987, p. 5-46.

7. DAS GUPTA, J. JERNUDD, B. H. JERNUDD. *Towards a Theory of Language Plannning*. In: *Can Language Be Planned?, Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations,* Honolulu, University Press of Hawaii, 1975, p. 195-215.

7. FERGUSON, Ch. *Diglossia*. In: *Word*, vol. 15, 1959, p.325-340.

BDD-A20865 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:10 UTC)

8. FISHMAN, J. A. *Selected Dimensions of Language Planning: a Comparative analysis*. In: *Language Planning Process*, The Hague, Mouton, 1977, p. 194-214.

9. FISHMAN, J. A. *Sociolinguistique*, Bruxelles, Labor/Paris: Nathan, 1971.

10. GLÜCK, H. *Sprachtheorie und Sprach(en)politik*, OBST, 1981, 18.

11. GUESPIN, L., MARCELLESI, J. B. *Pour la glottopolitique*. In: *Langages*, 83, Paris: Larousse, 1986, p. 5-34.

12. HAUGEN, E. *Planning in Modern Norway*. In: *Anthropological Linguistics*, vol. 1, nr. 3, 1959.

13. LOUBIER, C. *L'aménagement linguistique*, Québec, Office de la langue française, 2003.

14. LAPORTE, P. E. *Les mots-clés du discours politique en aménagement linguistique au Québec et au Canada*. In: Truchot, Cl. (ed.), *Le plurilinguisme européen. Théories et pratiques en politique linguistique*, Paris, Champion, Collection Politique linguistique, 2, 1994, p. 97-114.

15. NINYOLES, R. *Estructura social y politica linguistica*, Valencia, 1975.

16. PROBLÈMES DE GLOTTOPOLITIQUE, *Actes du Symposium international*, 20-23 septembre1984, Rouen, sous la direction de A. Winther, Rouen: Publication de l'Université de Rouen,1985.

17. RUBIN, J., B. H. JERNUDD. *Can Language Be Planned?*, *Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*, Honolulu: University Press of Hawaii, 1971.

NOTE

[1] Termenul *amenajare lingvistică* este o traducere a termenului *aménagement linguistique* (traducerea ne aparţine). El ar putea fi înlocuit, în caz de necesitate, cu un termen mai exact.

[2] Aici îl citǎm pe H. Kloss după Daoust, Maurais, 1987.

[3] După cum menţionează R. Chaudenson, „Le mot *aménagement* a une évidente connotation réformiste. Toutefois, dans mon esprit, cet aménagement ne pouvait que s'inscrire dans une politique que je définissais par ailleurs. C'est pourquoi il ne me paraît pas raisonnable, comme le souhaiteraient certains, de voir le mot *aménagement linguistique* recouvrir tout le champ des actions sur les langues et les situations, de leur définition à leur réalisation, tout simplement parce qu'on a peur d'user de termes comme *politique* ou *planification"* (Chaudenson, 1996, 116).

BDD-A20865 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:10 UTC)